



Najważniejsze spostrzeżenia i wnioski
z Platformy Wymiany Doświadczeń
w Odpowiedzi na Kryzys Uchodźczy
z Ukrainy

Spis treści

Wprowadzenie / 3

Zarządzanie przypadkami / 4

Kontekst regionalny / 4
Odpowiedź państwa / 4
Luki i ryzyko / 4
Odpowiedź Caritas / 5

Wsparcie psychospołeczne / 6

Kontekst regionalny / 6
Odpowiedź państwa / 6
Luki i ryzyko / 7
Odpowiedź Caritas / 7

Zatrudnienie i źródła
utrzymania / 8

Kontekst regionalny / 8
Odpowiedź państwa / 8
Luki i ryzyko / 8
Odpowiedź Caritas / 9

Edukacja / 10

Kontekst regionalny / 10

Odpowiedź państwa / 10

Luki i ryzyko / 10

Odpowiedź Caritas / 11

Bezpieczny powrót / 12

Kontekst regionalny / 12

Odpowiedź państwa / 12

Luki i ryzyko / 12

Odpowiedź Caritas / 13

Zalecenia dla

Komisji Europejskiej / 14

Zalecenia dla

rządów krajowych / 16

Zalecenia dla podmiotów

społeczeństwa obywatelskiego / 18

Załącznik: Studia przypadku / 20





Wprowadzenie

Ponad trzy lata po rozpoczęciu zakrojonej na szeroką skalę inwazji Rosji, wojna na Ukrainie nadal niesie ze sobą ogromne straty ludzkie. Miliony Ukraińców zostały zmuszone do opuszczenia swoich domów, a ponad 6 milionów z nich żyje jako uchodźcy w całej Europie,¹ a 3,7 miliona zostało przesiedlonych wewnątrz terytorium Ukrainy². Dzięki wspólnym wysiłkom Komisji Europejskiej, rządów krajowych i organizacji pozarządowych, takich jak Caritas, przesiedleni Ukraińcy uzyskali tymczasowy status prawny i, w większości przypadków, dostęp do podstawowych usług i pomocy.

Od początku wojny lokalne organizacje Caritas zapewniają bezpośrednie, kompleksowe wsparcie dla osób przesiedlonych w Ukrainie i w krajach przyjmujących, w tym w Bułgarii, Czechach, na Węgrzech, w Mołdawii, Polsce, Rumunii i na Słowacji. Nasze programy pomogły tysiącom ukraińskich uchodźców, osób wewnętrźnie przesiedlonych (IDP) i repatriantów w uzyskaniu dostępu do zakwaterowania, opieki medycznej, pomocy w zakresie zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego, zatrud-

nienia, edukacji i innego rodzaju pomocy, aby umożliwić im powrót do normalnego życia i długoterminową stabilizację.

Aby wzmocnić nasze reakcje i odpowiedź społeczności międzynarodowej, utworzyliśmy Platformę Wymiany Doświadczeń w Odpowiedzi na Kryzys Uchodźczy z Ukrainy (URRLP) – grupę roboczą zajmującą się dzieleniem się zasobami, poprawą koordynacji regionalnej oraz promowaniem opartych na dowodach podejść do ochrony, integracji i powrotu. Niniejszy raport jest wynikiem wspólnych prac URRLP mających na celu ocenę międzynarodowych i krajowych działań w odpowiedzi na kryzys uchodźczy w Ukrainie, koncentrujących się na pięciu priorytetowych obszarach: zarządzanie przypadkami, wsparcie psychospołeczne, zatrudnienie, edukacja i bezpieczny powrót. W oparciu o bogate doświadczenie Caritas w terenie i lokalne partnerstwa, raport przedstawia aktualne działania, identyfikuje kluczowe wyzwania i ryzyka oraz zawiera zalecenia dotyczące polityki dla instytucji europejskich, rządów krajowych, organizacji pozarządowych i sieci

Caritas w celu rozszerzenia wsparcia dla przesiedleńców z Ukrainy.

W miarę trwania konfliktu potrzeby uchodźców, osób wewnętrźnie przesiedlonych i powracających stają się coraz bardziej złożone. Wiele osób poszukuje długoterminowego bezpieczeństwa – czy to poprzez stały pobyt za granicą, czy bezpieczny powrót do Ukrainy. Pilnie potrzebna jest międzynarodowa współpraca, dalekowzroczna polityka i dobrze przygotowane pod względem zasobów systemy, aby zapewnić każdej przesiedlonej osobie możliwość budowania bezpiecznej i godnej przyszłości.

W niektórych krajach uczestniczących w tym projekcie środki finansowe zostały pozyskane z wielu źródeł, w tym z agencji ONZ, takich jak UNHCR.

Zalecenia są formułowane przez programy krajowe Caritas, które bezpośrednio współpracują z uchodźcami z Ukrainy, osobami wewnętrźnie przesiedlonymi i repatriantami w krajach UE przyjmujących uchodźców oraz na Ukrainie, zwane dalej Caritas.

1 UNHCR. *Sytuacja Uchodźców na Ukrainie – Portal Danych Operacyjnych*. Dostęp w czerwcu 2025 r. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

2 Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM). *Raport dotyczący przesiedleń wewnętrznych na Ukrainie: Ogólne badanie populacji, Runda 19*. Styczeń 2025 r. <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-19-january-2025>

Zarządzanie przypadkami

Kontekst regionalny

Od momentu wybuchu wojny w Ukrainie miliony ludzi zostały wysiedlone w obrębie kraju i w całej Europie. W odpowiedzi na tę sytuację Unia Europejska wprowadziła w życie Dyrektywę w sprawie tymczasowej ochrony (TPD), zapewniającą natychmiastową ochronę i dostęp do podstawowych usług przesiedleńcom z Ukrainy przebywającym w państwach członkowskich UE. Obecnie szacuje się, że 4,3 mln ukraińskich uchodźców posiada status tymczasowej ochrony w UEEU³, a kolejne 3,7 mln osób pozostaje przesiedlonych wewnątrz Ukrainy.⁴ Kobiety, dzieci, osoby starsze i niepełnosprawne – które często są narażone na największe ryzyko i mają największe trudności w uzyskaniu wsparcia – stanowią większość osób przesiedlonych.

Uchodźcy i osoby wewnętrznie przesiedlone (IDP) borykają się z wieloma złożonymi potrzebami – od zapewnienia statusu prawnego i schronienia po dostęp do opieki zdrowotnej, edukacji i zatrudnienia.

Podczas gdy rządy krajowe zapewniają dostęp do programów państwowych, które zaspokajają niektóre z tych potrzeb, organizacje pozarządowe pomagają wypełnić krytyczne luki poprzez usługi Zarządzanie przypadkami oferujące skoordynowaną, kompleksową pomoc.

Odpowiedź państwa

Obecnie, uchodźcy z Ukrainy mieszkający w krajach Unii Europejskiej objętych dyrektywą TPD mają zapewnioną ochronę prawną, która daje im prawo do tymczasowego pozwolenia na pobyt i dostępu do rynku pracy, mieszkania, opieki zdrowotnej, edukacji dla dzieci i podstawowych usług bankowych.

Niektóre kraje zapewniają dodatkowe wsparcie i usługi wykraczające poza zakres określony w Dyrektywie w sprawie tymczasowej ochrony (TPD). Niektóre kraje zapewniają dodatkowe wsparcie i usługi wykraczające poza zakres określony w TPD, takie jak pomoc psychologiczna, pomoc prawna, usługi tłumaczenia dokumentów, uznawanie dyplomów, pomoc w znalezieniu pracy oraz wsparcie finansowe dla dzieci lub osób niepełnosprawnych. Usługi te różnią się w poszczególnych krajach przyjmujących i często mają różne wymagania kwalifikacyjne.

W Ukrainie, uchodźcy wewnętrzni muszą się tylko zarejestrować u władz, żeby mieć dostęp do świadczeń socjalnych, takich jak darmowe zakwaterowanie, opieka medyczna, pomoc psychologiczna, prawna i finansowa oraz usługi związane z zatrudnieniem.

Luki i ryzyko

Pomimo, że rząd i organizacje pozarządowe zmobilizowały znaczne zasoby, aby wesprzeć wysiedlone społeczności, braki w dostępie do usług socjalnych, finansowania, szkoleń zawodowych i koordynacji nadal osłabiają stabilność i długoterminową odbudowę sytuacji uchodźców i osób wewnętrznie przesiedlonych.

Ograniczony dostęp do usług w Ukrainie

Pogarszająca się sytuacja bezpieczeństwa w Ukrainie, zwłaszcza w regionach przygranicznych, oraz brak usług socjalnych na obszarach oddalonych uniemożliwiają osobom przesiedlonym zaspokojenie podstawowych potrzeb.

Niewystarczające i nieelastyczne finansowanie

Zmniejszone wsparcie darczyńców i sztywne ograniczenia finansowe ograniczają zdolność organizacji pozarządowych, takich jak Caritas, do zaspokajania długoterminowych i kompleksowych potrzeb beneficjentów, takich jak mieszkanie oraz długotrwałe lub kosztowne leczenie.

Luki w pomocy

Pomimo różnych krajowych modeli wsparcia dla uchodźców i praw określonych w TPD, nadal istnieją luki w dostępie do usług państwowych i innego rodzaju pomocy, szczególnie w przypadku grup szczególnie wrażliwych, takich jak samotne matki, osoby niepełnosprawne i weterani wojenni. W wielu przypadkach uprawnienia do pomocy rządowej zależą od takich czynników, jak wiek, stan zdrowia, status zatrudnienia lub posiadanie określonych dokumentów.

Fragmentaryczna współpraca instytucjonalna

Niespójna współpraca z władzami krajowymi i lokalnymi osłabia ścieżki referencyjne, spowalnia świadczenie usług i podważa trwałe rozwiązania.

Wrogość wobec uchodźców

W wielu krajach nasilają się wrogi i dyskryminujące zachowania wobec uchodźców i migrantów, częściowo podsycane przez dezinformację na temat wojny w Ukrainie i ukraińskich uchodźców. W niektórych przypadkach same organizacje pomocowe spotykają się z oporem i stygmatyzacją za wspieranie uchodźców.

Brak wsparcia i szkoleń dla osób prowadzących poszczególne przypadki

Brak systematycznych, certyfikowanych przez rząd programów szkoleniowych dla osób prowadzących poszczególne przypadki powoduje, że wielu specjalistów

³ Eurostat. 4,3 mln osób objętych ochroną tymczasową w styczniu 2025 r. 10 marca 2025 r. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250310-2>

⁴ Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM). Raport dotyczący przesiedleń wewnętrznych na Ukrainie: Ogólne badanie populacji, Runda 19 styczeń 2025 r. <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-19-january-2025>

rozpoczyna pracę w tej dziedzinie bez formalnego wykształcenia w zakresie pracy socjalnej. Ponadto, duża liczba spraw oraz intensywność emocjonalna i złożoność pracy sprawiają, że osoby prowadzące poszczególne przypadki są narażone na wtórne problemy psychologiczne i zdrowotne, w tym wypalenie zawodowe.

Zróżnicowane zaangażowanie beneficjentów

Odporność emocjonalna beneficjentów oraz ich zaangażowanie w naukę języka, poszukiwanie pracy i inne działania mają zasadnicze znaczenie dla ich pomyślnej integracji i długoterminowej stabilizacji. Nie prowadzenie działań następnych może ograniczyć skuteczność planów na rzecz wsparcia i spowolnić drogę do niezależności.

Długoterminowe wsparcie dla osób najbardziej narażonych

Niektóre osoby – zwłaszcza te niepełnosprawne, cierpiące na choroby przewlekłe lub w podeszłym wieku – wymagają długoterminowej opieki zdrowotnej i opieki społecznej. Systemy państwowe zazwyczaj nie zapewniają takiej ciągłości opieki.

Kurczące się ekosystemy referencyjne

W miarę trwania wojny coraz mniej organizacji pozostaje aktywnych w zakresie wsparcia uchodźców, co sprawia, że skuteczne kierowanie osób do odpowiednich instytucji staje się coraz trudniejsze.

Odpowiedź Caritas

W krajach przyjmujących i w Ukrainie kompleksowe usługi Caritas w zakresie zarządzania przypadkami pomogły tysiącom przesiedleńców i rodzin zaspokoić podstawowe potrzeby, osiągnąć stabilność i samowystarczalność. Osoby prowadzące poszczególne przypadki ściśle współpracują z każdym klientem przez kilka tygodni, a nawet do sześciu miesięcy, dokonując całościowej oceny jego potrzeb i zapewniając skoordynowane, zindywidualizowane wsparcie poprzez bezpośrednią pomoc Caritas oraz skierowania do usług zewnętrznych.

Krótkoterminowe i długoterminowe zakwaterowanie

Jedną z pierwszych kluczowych potrzeb osób przesiedlonych jest zakwaterowanie. Osoby zarządzające sprawami pomagają beneficjentom uzyskać natychmiastowe schronienie – często w schronisku dla uchodźców Caritas – oraz znaleźć długoterminowe zakwaterowanie dzięki dopłatom do czynszu oraz poprzez znalezienie płatnego lub bezpłatnego miejsca zamieszkania.

Potrzeby materialne

Osoby prowadzące poszczególne przypadki zapewniają osobom przesiedlonym zaspokojenie podstawowych potrzeb, m.in. poprzez skontaktowanie ich z organizacją Caritas, która zajmuje się dystrybucją niezbędnych artykułów takie jak żywność, odzież, obuwie, pościel i produkty higieniczne.

Pomoc prawna

Osoby prowadzące poszczególne przypadki pomagają klientom uzyskać wsparcie prawne, takie jak pomoc w wypełnianiu dokumentów urzędowych, realizacji procedur administracyjnych i zapewnianiu usług tłumaczeniowych.

Dostęp do opieki zdrowotnej

Osoby prowadzące poszczególne przypadki pomagają beneficjentom w znalezieniu placówek opieki zdrowotnej, umówieniu wizyt i zapewnieniu transportu na wizyty. Caritas pomaga również pokryć koszty leków i leczenia w sytuacjach nagłych.

Zdrowie psychiczne i wsparcie psychospołeczne

Osoby prowadzące poszczególne przypadki pomagają uchodźcom i osobom wewnętrźnie przesiedlonym w uzyskaniu dostępu do indywidualnego doradztwa, terapii grupowej, grup wsparcia oraz innych form wsparcia w zakresie zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego poprzez Caritas i skierowania do zewnętrznych specjalistów.

Pomoc w znalezieniu zatrudnienia

Caritas zapewnia szerokie wsparcie zawodowe, aby udzielić uchodźcom i osobom wewnętrźnie przesiedlonym pomocy w znalezieniu bezpiecznego i stabilnego zatrudnienia. Osoby prowadzące poszczególne przypadki pomagają klientom w zebraniu i wypełnieniu dokumentów, sporządzeniu profesjonalnych CV, złożeniu podań o pracę, uzyskaniu dostępu do szkoleń zawodowych oraz mediacji w kwestiach spornych z pracodawcami.

Integracja szkolna

Osoby prowadzące poszczególne przypadki pomagają dzieciom w integracji z lokalnym systemem szkolnym poprzez kontakty z rodzicami/opiekunami, współpracę z nauczycielami i administratorami, zapewnienie dzieciom odpowiedniego wsparcia językowego i psychospołecznego oraz inne działania sprzyjające pomyślnemu przejściu do nowego środowiska.

Integracja społeczna

Aby wzmocnić adaptację społeczną, osoby prowadzące poszczególne przypadki zapewniają przesiedleńcom możliwość uczestniczenia w kursach językowych, wydarzeniach społeczno-kulturalnych i działaniach społeczności lokalnej oraz nawiązywania relacji z członkami społeczności przyjmującej.

Wsparcie psychospołeczne



Kontekst regionalny

Wojna w Ukrainie spowodowała powszechne urazy psychiczne, a miliony ludzi doświadczają podwyższonego poziomu stresu, lęku, depresji i objawów zespołu stresu pourazowego (PTSD). W przeprowadzonej w 2024 r. przez WHO ocenie potrzeb zdrowotnych stwierdzono, że 46% Ukraińców zgłaszało problemy ze zdrowiem psychicznym, a 41% zgłaszało zaburzenia zdrowia psychicznego⁵. Uchodźcy i osoby wewnętrznie przesiedlone (IDP) – zwłaszcza dzieci, opiekunowie, osoby starsze i osoby, które doświadczyły przemocy – są szczególnie narażone na złożone skutki przesiedlenia i przedłużającej się niestabilności.

Rządy, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia zawodowe krajów sąsiadujących z Ukrainą, we współpracy z podmiotami międzynarodowymi, włożyły ogromny wysiłek w pomoc ofiarom wojny, w tym poprzez uruchomienie szeregu inicjatyw dotyczących zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego (MHPSS). Programy takie jak ukraińska kampania „Jak się masz?” oraz świadczenia lecznicze zapewniane przez organizacje humanitarne odegrały kluczową rolę w procesie powrotu do równowagi emocjonalnej i budowania odporności psychicznej. Jednak rosnące zapotrzebowanie na wsparcie MHPSS oraz utrzymujące się bariery – takie jak ograniczony dostęp, stygmatyzacja i brak świadomości – sprawiają, że wiele osób nadal nie uzyskuje potrzebnego wsparcia.

Odpowiedź państwa

We współpracy ze Światową Organizacją Zdrowia ukraińskie Ministerstwo Zdrowia stworzyło krajowy model MHPSS, którego celem jest ustanowienie wszechstronnego, skoordynowanego i zrównoważonego systemu opieki psychiatrycznej w odpowiedzi na powszechne skutki psychologiczne trwającej wojny. Kluczowe elementy obejmują usługi świadczone na poziomie społeczności lokalnych, szkolenia dla pracowników służby zdrowia, nauczycieli i pracowników socjalnych, włączenie usług w zakresie zdrowia psychicznego do podstawowej opieki zdrowotnej oraz kampanie informacyjne mające na celu promowanie dobrego samopoczucia psychicznego i zmniejszenie stygmatyzacji. Pomimo że system ten jest przeznaczony dla całej ludności Ukrainy, to osoby wewnętrznie przesiedlone stanowią grupę docelową pomocy.

Dyrektywa w sprawie tymczasowej ochrony (TPD) nie nakłada konkretnego obowiązku świadczenia usług w zakresie zdrowia psychicznego dla uchodźców, więc w większości przypadków usługi te są dostępne wyłącznie za pośrednictwem organizacji pozarządowych. Czechy, Węgry, Polska i Słowacja zapewniają jednak uchodźcom dostęp do pomocy psychologicznej.

⁵ Światowa Organizacja Zdrowia. Trzy lata wojny: rosnące zapotrzebowanie na wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego, opiekę traumatologiczną i rehabilitację. 24 lutego 2025 r. <https://www.who.int/europe/news/item/24-02-2025-three-years-of-war-rising-demand-for-mental-health-support-trauma-care-and-rehabilitation>

Luki i ryzyko

Wraz z pogłębianiem się psychologicznych skutków wojny i przesiedleń rośnie zapotrzebowanie na usługi w zakresie zdrowia psychicznego i pomocy psychospołecznej. Jednakże wielu uchodźców i osób wewnętrznie przesiedlonych nadal boryka się z trudnościami w uzyskaniu terminowego, odpowiedniego i trwałego wsparcia ze względu na ograniczoną dostępność świadczeń i dostępność pracowników.

Brak dostępu do programów MHPSS

W wielu krajach przyjmujących nie funkcjonują dostępne dla uchodźców programy MHPSS na szczeblu krajowym. W Ukrainie świadczenia w zakresie zdrowia psychicznego są trudniej dostępne na obszarach przygranicznych i odległych, co utrudnia osobom wewnętrznie przesiedlonym uzyskanie potrzebnego wsparcia.

Luki w pomocy

Uchodźcy, osoby wewnętrznie przesiedlone i osoby ubiegające się o azyl są generalnie znacznie bardziej narażeni na ryzyko handlu ludźmi. Grupa Robocza ds. MHPSS zaleca znacznie ściślejszą współpracę między specjalistami ds. zdrowia psychicznego a Komisją Europejską (w celu wzmocnienia strategii UE w zakresie zwalczania handlu ludźmi) oraz Grupą Ekspertów Rady Europy ds. Działań przeciwko Handlowi Ludźmi (GRE-TA) w przyszłości.

MHPSS dla przesiedlonych dzieci

Trauma, jakiej doświadczają dzieci uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych, może mieć poważny wpływ na ich rozwój emocjonalny, psychiczny, społeczny i poznawczy. Bez dostępu do odpowiednich dla ich wieku świadczeń w zakresie MHPSS lub otoczenia wyczulonego na traumę, zwłaszcza w szkołach, dzieci mogą mieć trudności z poradzeniem sobie z nią i pomyślną integracją z nową społecznością.

Brak wsparcia i szkoleń dla pracowników mających kontakt z uchodźcami i osobami przesiedlonymi

Psychologowie, pracownicy socjalni i inni pracownicy mający bezpośredni kontakt i wspierający uchodźców i osoby wewnętrznie przesiedlone są regularnie narażeni na traumę i silne emocje, co naraża ich na wypalenie zawodowe, wtórny stres pourazowy i inne konsekwencje dla zdrowia psychicznego. Bez odpowiednich szkoleń i systemów wsparcia specjaliści ci mogą mieć trudności z utrzymaniem wysokiej jakości świadczonej pomocy.

Ograniczone finansowanie programów MHPSS

Organizacje pozarządowe świadczą większość usług z zakresu MHPSS dla osób przesiedlonych, ale ich zdolność do zapewnienia tego wsparcia jest zagrożona, ponieważ liczba takich osób rośnie, a fundusze maleją.

Odpowiedź Caritas

Poprzez sieć ośrodków społecznych i mobilnych zespołów złożonych z psychologów, pracowników socjalnych i specjalistów ds. zdrowia psychicznego Caritas zapewnia zarówno

doraźną, jak i długoterminową opiekę psychospołeczną ukraińskim uchodźcom i osobom wewnętrznie przesiedlonym.

Zindywidualizowana pomoc

Osoby przesiedlone mogą skorzystać z pomocy w sytuacjach kryzysowych, terapii indywidualnej i poradnictwa psychospołecznego w ośrodkach Caritas, aby przepracować traumę i wyleczyć się z niej. Caritas współpracuje również z innymi organizacjami, aby zapewnić beneficjentom skierowania do specjalistów, takich jak lekarze psychiatry, lekarze i terapeuci.

Wsparcie grupowe

Caritas ułatwia dostęp do wsparcia ze strony społeczności lokalnej, w tym grupowej interwencji kryzysowej, cotygodniowych grup wsparcia, klubów tematycznych dla dzieci i młodzieży, warsztatów psychologiczno-edukacyjnych oraz terapii grupowej, takiej jak arteterapia i zajęcia integracyjne.

Przestrzenie przyjazne dzieciom

Bezpieczne przestrzenie Caritas zapewniają bezpieczne, ustrukturyzowane i wspierające emocjonalnie środowisko, które poprawia psychospołeczne samopoczucie dzieci, młodzieży i opiekunów. Za sprawą klubów pozalekcyjnych, zajęć językowych, możliwości wyrażania emocji i kreatywności oraz innego wsparcia dzieci mogą odzyskać poczucie normalności i bezpieczeństwa emocjonalnego. Przestrzenie te oferują również specjalistyczne wsparcie dla opiekunów i sprzyjają integracji społecznej poprzez prowadzenie działań w społecznościach lokalnych.

Zapobieganie i edukacja

Warsztaty i szkolenia dotyczące zagadnień związanych ze zdrowiem psychicznym i wsparciem psychologicznym (MHPSS) – takich jak radzenie sobie ze stresem, opieka skoncentrowana na traumie, przemoc wśród rówieśników, wyzwania związane z integracją i psychoedukacja – umożliwiają osobom przesiedlonym zdobycie większej wiedzy na temat ich potrzeb w zakresie zdrowia psychicznego i mechanizmów radzenia sobie z problemami.

Wsparcie cyfrowe i mobilne

Caritas oferuje wsparcie cyfrowe i mobilne w celu zwiększenia dostępu do MHPSS. Osoby przesiedlone mogą skorzystać z konsultacji on-line lub telefonicznych, a mobilne zespoły interwencyjne docierają do osób mieszkających w mniejszych miastach, odległych obszarach lub na terenach przygranicznych (w Ukrainie), które mają trudności z dotarciem do ośrodków Caritas.

Szkolenia i wsparcie dla personelu

Aby wesprzeć pracowników w ich pracy z osobami przesiedlonymi, Caritas zorganizowała warsztaty i szkolenia dotyczące zaawansowanego wsparcia psychospołecznego, zarządzania kryzysowego, samodzielnej opieki i innych odpowiednich tematów. W celu wsparcia potrzeb związanych ze zdrowiem psychicznym pracowników zapewniane są również regularne sesje z zakresu nadzoru psychologicznego i samodzielnej opieki.

Zatrudnienie i źródła utrzymania

Kontekst regionalny

Wojna w Ukrainie wywarła znaczący wpływ na europejski rynek pracy, ponieważ większość ukraińskich uchodźców i osób wewnętrznie przesiedlonych (IDP) znajduje się w wieku produkcyjnym (15–64 lata). Kraje europejskie przyjmujące uchodźców wdrożyły polityki i programy mające na celu wspieranie integracji społeczno-gospodarczej uchodźców, w szczególności Dyrektywę UE w sprawie tymczasowej ochrony (TPD). Środki te – w połączeniu z niską stopą bezrobocia i innymi czynnikami – przyczyniły się do stosunkowo wysokiego wskaźnika zatrudnienia wśród uchodźców z Ukrainy w wieku produkcyjnym poszukujących pracy w takich krajach jak Bułgaria (57%), Węgry (60%), Polska (67%), Rumunia (40%) i Słowacja (65%), zwłaszcza w porównaniu z innymi grupami uchodźców⁶.

Stopa bezrobocia w Ukrainie nadal spada w ujęciu rok do roku, z 18,5% w 2022 r. do 17,4% w 2023 r. i 14,3% pod koniec 2024 r. Pomimo tej zachęcającej tendencji niedobór siły roboczej w Ukrainie pozostaje wysoki ze względu na mobilizację i migrację, a aktywność na rynku pracy jest nadal niższa niż przed wybuchem wojny prowadzonej na pełną skalę⁷. Ponadto, chociaż osoby w wieku produkcyjnym, które zostały wewnętrznie przesiedlone, mają prawo do podjęcia pracy w dowolnym miejscu w kraju, tylko 56% z nich deklaruje zatrudnienie – znacznie mniej niż osoby powracające (69%) i ludność nieprzesiedlona (68%)⁸.

Odpowiedź państwa

Od początku wojny w Ukrainie istotnym przedmiotem zainteresowania są wyniki zatrudnienia ukraińskich uchodźców w europejskich krajach przyjmujących. Wdrożenie przez UE dyrektywy TPD zapewniło uchodźcom legalny dostęp do rynku pracy, ułatwiając ich integrację z rynkiem pracy. Oprócz dyrektywy TPD wiele krajów przyjmujących wdrożyło programy wsparcia mające na celu pomoc osobom przesiedlonym w znalezieniu zatrudnienia, w tym kursy językowe, usługi pośrednictwa pracy, szkolenia zawodowe i pomoc w uznawaniu kwalifikacji.

W Ukrainie rząd zachęca pracodawców do zatrudniania osób wewnętrznie przesiedlonych i zapewnia im w tym zakresie określone bodźce motywujące. Osoby wewnętrznie przesiedlone mogą również uzyskać dostęp do usług związanych z zatrudnieniem po zarejestrowaniu się w odpowiednich organach.

Luki i ryzyko

Pomimo sprzyjających ram prawnych i korzystnych danych dotyczących zatrudnienia w niektórych krajach, wielu ukraińskich uchodźców – zwłaszcza grupy szczególnie wrażliwe, takie jak samotne matki i osoby niepełnosprawne – napotyka przeszkody w znalezieniu stabilnej, godnej pracy. Osoby wewnętrznie przesiedlone borykają się z podobnymi barierami, a także dodatkowymi wyzwaniami charakterystycznymi dla sytuacji przesiedleńców w kraju dotkniętym wojną.

Umiejętności językowe

Brak biegłej znajomości języka pozostaje istotną przeszkodą dla większości ukraińskich uchodźców przebywających w krajach europejskich przyjmujących uchodźców. Kursy językowe nie zawsze są powszechnie dostępne, a szkolenia językowe o charakterze zawodowym są jeszcze bardziej ograniczone. Sytuacja ta utrudnia uchodźcom naukę lokalnego języka, znalezienie stabilnego zatrudnienia i integrację ze społecznością.

Niedostateczne zatrudnienie

Pomimo wysokiego poziomu wykształcenia oraz elastycznych i uniwersalnych umiejętności ukraińskich uchodźców w europejskich krajach przyjmujących, wielu z nich znajduje zatrudnienie w zawodach wymagających niskich kwalifikacji lub charakteryzujących się niepewnością, które zazwyczaj nie wymagają konkretnych kwalifikacji ani znajomości języka. Często wynika to z pilnych potrzeb, braku innych, bardziej realnych możliwości zatrudnienia i/lub braku umiejętności językowych.

Opóźnione uznawanie dyplomów

Uznawanie kwalifikacji zawodowych z Ukrainy może być długotrwałym procesem, prowadzącym do niepełnego zatrudnienia lub bezrobocia w okresie oczekiwania na uzyskanie potwierdzenia. Podobnie w Ukrainie osoby wewnętrznie przesiedlone, zwłaszcza te, które uciekły ze stref konfliktu, mogą nie posiadać certyfikatów potwierdzających wcześniejsze wykształcenie i doświadczenie, co ogranicza ich możliwości zatrudnienia.

Brak inwestycji ze strony pracodawców i uchodźców

Niektórzy pracodawcy niechętnie zatrudniają przesiedleńców z Ukrainy, powołując się na niepewność co do ich długoterminowego pobytu w kraju, bariery językowe w miejscu pracy, niesprawdzone umiejętności i doświadczenie oraz brak informacji na temat przepisów regulujących zatrudnianie pracowników zagranicznych.

6 UNHCR. Wysokie wskaźniki zatrudnienia, ale niskie wynagrodzenia: ocena ubóstwa ukraińskich uchodźców w krajach sąsiednich. 17 marca 2025 r. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/115013>

7 Centrum Strategii Gospodarczych. Gospodarka Ukrainy w 2024 r.: wydanie specjalne Tracker. 18 marca 2025 r. https://ces.org.ua/en/ukrainian_economy_in_2024/

8 Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM). Ukraina – Zatrudnienie, mobilność i dynamika rynku pracy na Ukrainie – listopad 2024 r. 15 listopada 2024 r., <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-employment-mobility-and-labour-market-dynamics-ukraine-november-2024>

W przypadku uchodźców i osób wewnętrznie przesiedlonych niepewna sytuacja związana z trwającą wojną w Ukrainie, zamiary powrotu i dylemat oczekiwania sprawiają, że niektórzy z nich nie podejmują działań mających na celu zdobycie umiejętności i zatrudnienia.

Brak dostępu do pomocy społecznej

Uchodźcy i osoby wewnętrznie przesiedlone muszą najpierw zaspokoić swoje podstawowe potrzeby – takie jak mieszkanie, opieka zdrowotna, zdrowie psychiczne i opieka nad dziećmi – zanim będą mogli realnie znaleźć zatrudnienie. Szczególnie dotkliwe są braki w zakresie opieki nad dziećmi i wsparcia psychospołecznego, zwłaszcza w przypadku osób wewnętrznie przesiedlonych w odległych i przygranicznych obszarach, gdzie dostęp do świadczeń jest ograniczony.

Obawa przed utratą pomocy humanitarnej lub państwowej również powstrzymuje osoby przesiedlone przed poszukiwaniem formalnego zatrudnienia, ponieważ może to spowodować utratę uprawnień do niektórych form wsparcia.

Wyzwania prawne związane z przesiedleńcami wewnętrznymi

Wiele osób wewnętrznie przesiedlonych nie posiada aktualnych dokumentów, takich jak dowód zamieszkania, co ogranicza ich dostęp do formalnego zatrudnienia. Ponadto istotną barierą jest obawa przed podaniem danych osobowych (np. w celu rejestracji w celu podjęcia pracy) ze względu na ryzyko mobilizacji. W szczególności mężczyźni unikają formalnego zatrudnienia, aby uniknąć poboru do wojska, co popycha ich do sektorów nieformalnych i niebezpiecznych lub nietrwałych możliwości zatrudnienia.

Niewłaściwe umiejętności

Wchodząc na rynek pracy w nowym miejscu, osoby przesiedlone często muszą nabyć nowe umiejętności, aby sprostać wymaganiom lokalnych miejsc pracy. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób przesiedlonych z miast, gdzie dominują technologie i usługi, do obszarów wiejskich, gdzie główny sektor gospodarki stanowi rolnictwo.

Odpowiedź Caritas

Uznając, że stabilne zatrudnienie jest kluczem do długoterminowej poprawy sytuacji i samowystarczalności, Caritas rozszerzyła zakres swoich działań, aby pomóc uchodźcom i osobom wewnętrznie przesiedlonym wejść na rynek pracy. Jej programy koncentrują się na zmniejszaniu barier utrudniających integrację ekonomiczną poprzez szkolenia zawodowe, pośrednictwo pracy, naukę języków obcych i usługi wsparcia dostosowane do potrzeb osób przesiedlonych.

Zindywidualizowane wsparcie

Osoby prowadzące konkretne przypadki i osoby zajmujące się doradztwem zawodowym z ramienia Caritas pracują z beneficjentami, aby zapewnić im dostęp do lepiej płatnych miejsc pracy, dostosowanych do ich kwalifikacji i doświadczenia. Może to obejmować wsparcie w zakresie tworzenia profesjonalnych CV, uznawania kwalifikacji

i referencji, towarzyszenia im podczas rozmów kwalifikacyjnych, ułatwiania rozmów z pracodawcami i nie tylko.

Sesje informacyjne i warsztaty

Caritas zapewnia uchodźcom szanse na zdobycie wiedzy o ich statusie prawnym, dostępie do świadczeń, możliwościach zatrudnienia i innych informacjach dotyczących kraju przyjmującego, a także na rozwój umiejętności zawodowych. Warsztaty obejmują takie zagadnienia, jak adaptacja ekonomiczna i kulturowa, zarządzanie finansami, ubezpieczenia, podatki, strategie poszukiwania pracy, przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej oraz zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej w kraju przyjmującym.

Rozwój umiejętności i szkolenia

Aby pomóc osobom przesiedlonym w zdobyciu umiejętności przydatnych na lokalnym rynku pracy, Caritas zapewnia edukację i szkolenia techniczne oraz zawodowe.

Kursy językowe

Kursy językowe organizowane przez Caritas pomagają uchodźcom w nauce języka kraju przyjmującego oraz poznawaniu jego kultury, społeczeństwa i mieszkańców. Kursy te koncentrują się na słownictwie nieformalnym i zawodowym poprzez praktyczne ćwiczenia, wspierając komunikację uchodźców i zapewniając im lepsze możliwości godnego zatrudnienia i integracji społecznej.

Zaangażowanie pracodawców

Dzięki targom pracy organizowanym przez Caritas beneficjenci i eksperci ds. kariery mogą nawiązać kontakty z pracodawcami potencjalnie zainteresowanymi zatrudnieniem uchodźców. Często skutkuje to bezpośrednio ofertami pracy, stażami zawodowymi, ofertami szkoleń oraz informacjami dotyczącymi zatrudniania cudzoziemców.

Przeciwdziałanie wyzyskowi i wykorzystywaniu w miejscu pracy

Caritas dba o to, aby uchodźcy rozumieli swoje prawa dotyczące warunków pracy i wspiera ich w przeciwdziałaniu nadużyciom ze strony pracodawców. Dzięki współpracy z lokalnymi władzami w niektórych krajach uchodźcy mogą anonimowo zgłaszać skargi dotyczące swoich pracodawców. Zmniejsza to ryzyko nadużyć w miejscu pracy i pomaga lokalnym organom inspekcji pracy w identyfikowaniu i zwalczaniu praktyk polegających na wyzysku pracowników.

Pieniądże za pracę i pieniądze za zatrudnienie

Dzięki programom Caritas „Pieniądże za pracę” (CfW) i „Pieniądże za zatrudnienie” (CfJ) osoby przesiedlone w Ukrainie uzyskują możliwość tymczasowego i długoterminowego zatrudnienia. Program „Pieniądże za pracę” obejmuje trzymiesięczne staże w lokalnych organizacjach i gminach, natomiast w ramach programu „Pieniądże za zatrudnienie” prowadzone jest wsparcie na zasadzie partnerstwa z małymi przedsiębiorstwami o orientacji społecznej w celu zapewnienia długoterminowego zatrudnienia poprzez zwrot wynagrodzenia

Edukacja

Kontekst regionalny

Wojna w Ukrainie doprowadziła do destabilizacji życia milionów dzieci, w tym około 737 000, które zostały wewnętrznie przesiedlone, oraz 1,7 miliona żyjących jako uchodźcy⁹. Wiele dzieci, które uciekły z kraju, spędziło nawet trzy lata poza formalnym systemem edukacji, co spowodowało znaczne opóźnienia w nauce, rozwoju społecznym i emocjonalnym.

Chociaż dyrektywa UE w sprawie tymczasowej ochrony (TPD) gwarantuje ukraińskim dzieciom legalny dostęp do krajowych systemów szkolnych, niejasne i niespójne zasady rekrutacji, bariery językowe i inne wyzwania utrudniają wielu z nich zapisanie się do szkoły i pomyślną integrację. Wskaźniki zapisów do szkół stopniowo się poprawiają, ale znaczna liczba przesiedlonych dzieci nadal nie ma dostępu do stabilnej edukacji zapewniającej wsparcie.

Odpowiedź państwa

W myśl TPD rządy krajowe zezwalają ukraińskim dzieciom objętym tymczasową ochroną na zapisanie się do krajowych systemów edukacji. Obejmuje to bezpłatną edukację na poziomie przedszkolnym i podstawowym we wszystkich państwach członkowskich. W Czechach, na Węgrzech, w Polsce i na Słowacji zapisanie się do lokalnych szkół jest obowiązkowe, a rodziny, które nie zastosują się do tego wymogu, podlegają różnym sankcjom, takim jak grzywny, ograniczenie wsparcia rządowego i interwencje organów ochrony dzieci.

Szkoły w Polsce i Republice Czeskiej oferują najbardziej kompleksowe wsparcie dla dzieci z Ukrainy, w tym obowiązkowe kursy językowe, zajęcia przygotowawcze i pomoc międzykulturową. Na Węgrzech rząd oferuje szkołom wsparcie finansowe na organizację zajęć językowych i innych działań integracyjnych. Rządy Czech, Węgier i Polski współpracują również z organizacjami pozarządowymi i finansują programy wspierające integrację szkolną.

W krajach takich jak Mołdawia, Rumunia i Słowacja nie ma prawie żadnego systemowego podejścia do integracji szkolnej lub też krajowe strategie nie są skutecznie wdrażane na poziomie lokalnym. W rezultacie dzieci trafiają do klas bez odpowiedniego wsparcia językowego lub wskazówek, co sprawia, że czują się odizolowane i nie mogą w pełni uczestniczyć w nauczaniu.

Luki i ryzyko

Wprawdzie w krajach przyjmujących istnieje legalny dostęp do edukacji, jednak wyzwania takie jak integracja szkolna, bariery językowe i brak wsparcia uwzględniającego traumę nadal ograniczają znaczący udział i długoterminową integrację.

Bariery językowe

Język stanowi jedną z największych barier utrudniających pomyślną integrację szkolną. Dotyczy to zwłaszcza Węgier, Mołdawii i Rumunii, gdzie używa się języków niesłowiańskich, które są trudne do nauczenia się dla ukraińskich dzieci. Brak metodologii nauczania języka narodowego jako języka obcego oraz ograniczona dostępność kursów językowych dla dzieci jeszcze bardziej pogłębiły tę lukę.

Problemy związane z dostępnością miejsc w szkołach

W krajach przyjmujących duże społeczności uchodźców z Ukrainy, takich jak Polska i Republika Czeska, szkoły nie dysponowały wystarczającą powierzchnią i kadrą nauczycielską, aby sprostać gwałtownemu wzrostowi liczby uczniów.

Brak metodologii dotyczących integracji

Szkoły często nie mają doświadczenia w integracji dzieci z innych krajów, a wiele krajów nie ma systemowego podejścia do przygotowania i wspierania nauczycieli w tej pracy. Istnieje niewiele metodologii nauczania języka narodowego uczniów zagranicznych i brakuje pomocy integracyjnej dla uczniów, w tym wsparcia psychospołecznego.

Niewłaściwie zaprojektowane metody integracji wprowadzone w niektórych krajach stworzyły więcej przeszkód dla uczniów, zamiast zapewnić im wsparcie.

Brak MHPSS w szkołach

Wiele szkół nie zapewnia usług w zakresie zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego (MHPSS), które są niezbędne, aby pomóc uczniom będącym uchodźcami w radzeniu sobie z traumą i

dostosowaniu się do nowej kultury. Nauczyciele nie są również przeszkoleni w zakresie wrażliwości na traumę, aby wspierać swoich uczniów w klasie. Bez przeszkolonego personelu i polityki integracyjnej dzieci uchodźców mogą spotkać się z izolacją, prześladowaniem lub dodatkowym stresem w środowisku szkolnym.

Alternatywne możliwości nieformalnej edukacji

Przyjazne dzieciom przestrzenie organizacji pozarządowych zapewniają ukraińskim dzieciom bezpieczne, integracyjne i edukacyjne środowisko, ale czasami stają się

⁹ Organizacja Narodów Zjednoczonych. *Raport ONZ szczegółowo opisuje niszczycielski wpływ działań wojennych na dzieci w Ukrainie*. 21 marca 2025 r. <https://ukraine.un.org/en/291365-un-report-details-devastating-impact-hostilities-children-ukraine>

one defacto alternatywą dla krajowego systemu szkolnictwa, co w niezamierzony sposób opóźnia rozpoczęcie formalnej edukacji szkolnej. Ponadto, wiele ukraińskich dzieci nadal realizuje ukraiński program nauczania przez Internet, co dodatkowo powoduje rozdział ich ścieżki kształcenia i integracji.

Niejasności dotyczące uznawania programów nauczania

Niejasności i błędne informacje dotyczące tego, czy edukacja zdobyta w kraju przyjmującym zostanie uznana przez ukraiński system szkolnictwa, sprawiły, że wielu rodziców nie zapisało swoich dzieci do lokalnych szkół lub zdecydowało się na naukę zarówno w ramach krajowego programu nauczania, jak i ukraińskiego programu on-line. Takie podwójne uczęszczanie do szkoły powodowało nadmierną presję edukacyjną na dzieci i miało negatywny wpływ na ich psychikę.

Krótkoterminowy sposób myślenia rodziców

Szczególnie w ciągu pierwszych dwóch lat kryzysu wielu rodziców spodziewało się powrotu w Ukrainę w najbliższej przyszłości. W rezultacie często nie traktowali oni priorytetowo zapisywania dzieci do lokalnych szkół lub inwestowania w naukę lokalnego języka. Dla wielu z nich wysiłkiem, jaki musiałyby włożyć zarówno dzieci, jak i oni sami, wydawał się zbyt duży, biorąc pod uwagę niepewność sytuacji w jakiej się znaleźli.

Niepewność sytuacji uczniów w Ukrainie

Trwający konflikt nadal powoduje zniszczenia domów, budynków szkolnych i innej infrastruktury, sprawiając, że uczęszczanie do szkoły stacjonarnej jest niebezpieczne dla ukraińskich dzieci. Wielu uczniów kończy szkołę przez Internet, uczęszczając na zajęcia w niepełnym lub pełnym wymiarze godzin. Wywołane wojną stany lękowe, depresja, zaburzenia zachowania i zaburzenia adaptacyjne również ograniczają zdolność uczniów do koncentracji i zdobywania wiedzy.

Wpływ wojny na ukraińskich nauczycieli

Ukraińscy nauczyciele nie tylko wspierają uczniów przeżywających traumę, ale sami również ponoszą psychologiczne koszty wojny. Według oceny potrzeb przeprowadzonej przez Caritas Ukraina w 2024 r. 84% nauczycieli zgłosiło spadek motywacji do nauczania, 64% odnotowało pogorszenie stanu zdrowia fizycznego, a ponad połowa wyraziła potrzebę wsparcia psychologiczno-emocjonalnego.

Odpowiedź Caritas

Caritas opracowała kompleksowe, oparte na społeczności podejście do wspierania potrzeb edukacyjnych i psychospołecznych ukraińskich dzieci. Dzięki współpracy ze studentami, opiekunami i nauczycielami promujemy integracyjne środowiska edukacyjne, zapewniamy wsparcie psychospołeczne i pomagamy dzieciom przesiedlonym pokonywać bariery utrudniające im uczestnictwo w zajęciach szkolnych i osiąganie sukcesów w nauce.

MHPSS w ukraińskich szkołach

Natomiast w Ukrainie Caritas wdrożyła program w ponad 80 szkołach w całym kraju, aby poprawić dobrostan psychospołeczny dzieci, zapewnić nauczycielom wsparcie emocjonalne i rozwój zawodowy oraz stworzyć bezpieczną przestrzeń dla rodziców, w której mogą dzielić się doświadczeniami i uzyskać pomoc.

Ośrodki integracyjne Caritas

W ośrodkach integracyjnych Caritas profesjonalni pracownicy socjalni zapewniają zarządzanie przypadkami i indywidualne doradztwo, aby wspierać dzieci w procesie zapisywania się do lokalnych szkół i dostosowywania się do nowych warunków. Ośrodki te łączą również rodziny z innymi niezbędnymi świadczeniami, promując długoterminową integrację i dobrostan.

Całościowe wsparcie dla uczniów

Dzieci uzyskują wsparcie akademickie i emocjonalne poprzez programy edukacyjne przed i po zajęciach szkolnych, pomoc w odrabianiu zadań domowych, zajęcia językowe oraz letnie zajęcia przygotowujące do rozpoczęcia nauki w szkole. Caritas oferuje również wsparcie materialne, takie jak przybory szkolne, odzież i stypendia, aby zmniejszyć bariery finansowe. Przyjazne dzieciom bezpieczne przestrzenie służą jako ośrodki edukacji, opieki psychospołecznej i miejsca prowadzenia działań budujących społeczność.

Wsparcie dla opiekunów

W celu zapewnienia wsparcia rodzicom i opiekunom w poruszaniu się po nieznanych systemach szkolnych, pracownicy Caritas pomagają w wypełnianiu dokumentów rekrutacyjnych, udzielają informacji na temat wymagań szkolnych, towarzyszą rodzinom podczas spotkań w szkole oraz ułatwiają komunikację między rodzicami a nauczycielami. Ponadto zapewniają regularną komunikację poprzez spotkania i inne kanały, aby rodzice byli informowani i zaangażowani w postępy swoich dzieci w nauce.

Szkolenia dla nauczycieli i pracowników szkół

Caritas zapewnia szkolenia z zakresu ochrony dzieci, opieki z uwzględnieniem traumy, wrażliwości kulturowej i edukacji integracyjnej dla nauczycieli, psychologów szkolnych i pedagogów społecznych. Osoby prowadzące konkretne przypadki pomagają w mediacji między rodzinami uchodźców a personelem szkolnym, aby zapewnić lepsze zrozumienie i współpracę. Dzięki tym działaniom szkoły stają się bezpieczniejsze i bardziej przyjazne dla przesiedlonych dzieci.

Bezpieczny powrót



Kontekst regionalny

Na dzień 31 grudnia 2024 r. ponad 5 milionów ukraińskich uchodźców pozostawało za granicą, a wielu z nich mieszkało w Unii Europejskiej w ramach tymczasowej ochrony. Chociaż wielu z nich początkowo miało nadzieję na powrót do domu, liczba ta ulegała zmniejszeniu w miarę trwania wojny: mniej niż połowa ankietowanych uchodźców planuje powrót do Ukrainy¹⁰. Jednocześnie coraz więcej uchodźców już wraca, często z powodu trudności finansowych i trudnych warunków życia w krajach przyjmujących.

Pomimo tego, że kwestia powrotu staje się coraz bardziej paląca, nie opracowano żadnych konkretnych planów krajowych ani międzynarodowych mających na celu wspieranie reintegracji. Bez skoordynowanych strategii uchodźcy narażają się na przedwczesny powrót – bez gwarancji bezpieczeństwa, zakwaterowania, opieki zdrowotnej czy środków do życia. A dla uchodźców, którzy chcą pozostać w krajach przyjmujących, Unia Europejska (UE) nie ustanowiła jeszcze długoterminowych ram prawnych, które zastąpiłyby dyrektywę w sprawie tymczasowej ochrony (TPD), pozostawiając ich bez jasnej ścieżki do uzyskania stałego pobytu lub bezpiecznego statusu prawnego. Ten stan niepewności prawnej, w połączeniu z niestabilnością gospodarczą i mieszkaniową Ukraińców, przyczynia się do wzrostu handlu ludźmi w całym regionie.

Odpowiedź państwa

Brakuje jasnych strategii na okres po upływie okresu obowiązywania TPD, zarówno w zakresie kontynuacji legalnego pobytu – zwłaszcza w przypadku osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, które nie mogą uzyskać pozwolenia na pracę lub wizy studenckiej – jak i dobrowolnego powrotu uchodźców do Ukrainy po poprawie sytuacji pod względem bezpieczeństwa.

Luki i ryzyko

Chociaż kwestia powrotu staje się coraz pilniejsza dla wielu wysiedlonych Ukraińców, nadal istnieją znaczne bariery prawne, ekonomiczne i te związane z bezpieczeństwem. Jednocześnie osoby, które chcą pozostać w krajach przyjmujących, borykają się z ciągłą niepewnością co do swojego długoterminowego statusu prawnego i przyszłej integracji.

Niepewny status prawny

Według danych z końca 2024 r. mniej niż połowa ukraińskich uchodźców deklaruje zamiar powrotu do Ukrainy w przyszłości. Jednak pomimo coraz wyraźniejszych oznak, że wiele osób chce pozostać, UE nie opracowała jasnej długoterminowej alternatywy prawnej dla dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony, która ma prze-

¹⁰ Centrum Strategii Gospodarczych. *Ukraińscy uchodźcy po trzech latach pobytu za granicą: czwarta fala badań*. 3 marca 2025 r. <https://ces.org.ua/en/refugees-fourth-wave/>

stać obowiązywać w marcu 2027 r. Pomimo, że Komisja Europejska opublikowała w czerwcu 2025 r. wniosek dotyczący zalecenia Rady w sprawie skoordynowanego podejścia do wycofania tymczasowej ochrony dla osób przesiedlonych z Ukrainy, nie jest on prawnie wiążący dla państw członkowskich. W związku z tym miliony osób nie mają jasnej ścieżki do uzyskania stałego pobytu lub stabilnego statusu prawnego, zwłaszcza osoby znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji, które nie są w stanie uzyskać pozwoleń na pracę lub wiz studenckich.

Presja powrotu

Rosnące koszty utrzymania, niepewność finansowa i trudności w znalezieniu godziwego zatrudnienia zmuszają niektórych uchodźców do powrotu do Ukrainy wcześniej niż planowali – nawet pomimo trwającej wojny. Z powodu trudnych warunków życia i ograniczonego wsparcia w krajach przyjmujących uchodźcy wracają do niebezpiecznych warunków i trudności w dostępie do mieszkań, opieki zdrowotnej, zatrudnienia i innych niezbędnych dóbr.

Bariery utrudniające bezpieczny powrót

Dla osób, które chcą wrócić, powrót często nie jest realną lub bezpieczną opcją. Trwające działania militarne, zniszczone budynki mieszkalne, ograniczone możliwości zatrudnienia i niestabilne usługi publiczne nadal zniechęcają wiele osób do powrotu. Bez gwarancji bezpieczeństwa i wsparcia w zakresie reintegracji powrót do Ukrainy może pogłębić trudną sytuację, zamiast ją rozwiązać.

Handel ludźmi

Zarówno dla Ukraińców pozostających w krajach przyjmujących, jak i tych powracających do Ukrainy, ryzyko handlu ludźmi wzrasta. Trudności w zapewnieniu stabilnego zakwaterowania i trwałego zatrudnienia zwiększają podatność na pracę przymusową i wykorzystywanie seksualne – a w niektórych przypadkach już tak się dzieje. W 2022 r. w całej UE odnotowano 402 ukraińskie ofiary handlu ludźmi, co stanowi sześciokrotny wzrost w porównaniu z 65 przypadkami zgłoszonymi w 2021 r.¹¹

Brak planów powrotu na szczeblu krajowym lub międzynarodowym

Chociaż coraz więcej uchodźców rozważa powrót, obecnie nie ma wszechstronnych systemów, które wspierałyby ich w tym procesie. Wobec braku skoordynowanego planowania między krajami przyjmującymi, Ukrainą i podmiotami humanitarnymi, powroty odbywają się nieformalnie i bez niezbędnych zabezpieczeń. Ten brak struktury zwiększa ryzyko niebezpiecznych lub nietrwałych powrotów i pozbawia zarówno osoby indywidualne, jak i społeczności wsparcia, którego potrzebują, aby pomyślnie się zintegrować. Planowanie powrotów powinno obejmować przejrzyste informacje na temat warunków powrotu, wsparcia w zakresie zakwaterowania i zatrudnienia, dostępu do opieki zdrowotnej i usług psychospołecznych oraz systemów monitorowania i reagowania na kwestie związane z ochroną podczas reintegracji.

Odpowiedź Caritas

Caritas posiada bogate doświadczenie w pomocy osobom powracającym do swoich krajów pochodzenia – zarówno przed wyjazdem, jak i poprzez usługi reintegracyjne – a także osobom pozostającym w krajach przyjmujących.

Wsparcie dla osób powracających

Caritas Ukraina i Caritas Belgia zainicjowały projekt mający na celu zapewnienie ciągłości wsparcia dla osób powracających znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, który jest powielany przez Caritas Rumunia i Mołdawia. W ramach projektu organizacje Caritas w krajach przyjmujących zapewniają osobom powracającym pomoc dostosowaną do ich potrzeb, w tym wsparcie, jeśli chodzi o powrót do Ukrainy. Po przybyciu beneficjenta do Ukrainy pracownicy Caritas przekazują sprawę Caritas Ukraina, która zapewnia usługi reintegracyjne, w tym pomoc w znalezieniu mieszkania i zatrudnienia.

Wsparcie dla Ukraińców pozostających w krajach przyjmujących

Oprócz zapewnienia opieki psychospołecznej, pomocy materialnej, wsparcia w zakresie zakwaterowania oraz dostępu do edukacji, zatrudnienia i usług medycznych, Caritas Bułgaria, Republika Czeska, Polska i Rumunia oferują doradztwo prawne dla Ukraińców ubiegających się o stały pobyt w krajach przyjmujących. Pomoc ta ma szczególne znaczenie dla znalezienia alternatywnych rozwiązań prawnych dla osób, które nie mogą uzyskać pozwoleń na pracę lub wiz studenckich.

11 UNODC. *Addressing Trafficking in Persons in the Context of the War in Ukraine*. 2025.
https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/studies/2025/TIP_Study_2025_eng.pdf

Zalecenia dla Komisji Europejskiej



Photo by: Philipp Spalek

1. Przymusowy powrót do Ukrainy:

Istnieją oznaki, że coraz większa liczba osób korzystających z tymczasowej ochrony w krajach europejskich jest zmuszana – ze względu na swoją trudną sytuację i niewystarczające wsparcie ze strony niektórych krajów przyjmujących – do powrotu do Ukrainy, w tym do obszarów, których nie można uznać za bezpieczne.

Powrót osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji do Ukrainy w takich warunkach zwiększa również ryzyko handlu ludźmi i innych form wykorzystywania.

ZALECENIA:

Nikt kto jest beneficjentem tymczasowej ochrony w państwie członkowskim UE – zwłaszcza dzieci, osoby niepełnosprawne i osoby starsze – nie powinna być zmuszana przez sytuację ekonomiczną lub brak dostępu do podstawowej opieki medycznej i usług socjalnych do powrotu do kraju dotkniętego wojną. Komisja Europejska monitoruje wdrażanie przepisów dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony, zwłaszcza art. 13, we wszystkich państwach członkowskich i zwraca się do państw członkowskich o podjęcie odpowiednich działań w przypadku nieprzestrzegania praw beneficjentów.

Caritas wzywa Komisję Europejską do położenia większego nacisku na zapobieganie handlowi ludźmi i wykorzystywaniu uchodźców, przy zachowaniu polityki zerowej tolerancji dla wyzysku i pracy bez umów o pracę.

2. Dobrowolny powrót do Ukrainy:

Tysiące uchodźców powróciło już do Ukrainy, a szacuje się, że po zakończeniu wojny powróci jeszcze od 1 do 2 milionów osób¹². Uchodźcy muszą mieć możliwość podjęcia świadomej i dobrowolnej decyzji o powrocie w oparciu o dokładne informacje na temat sytuacji w Ukrainie. Osoby, które powrócą, będą potrzebowały kompleksowego wsparcia, aby ponownie zintegrować się ze społeczeństwem głęboko dotkniętym wojną.

ZALECENIA:

Caritas proponuje, aby Komisja Europejska opracowała program wsparcia dla osób, które zdecydują się powrócić do Ukrainy, zwłaszcza dla najbardziej wrażliwych beneficjentów tymczasowej ochrony. Program ten mógłby być oparty na podobnym podejściu jak Program Reintegracji UE.

Biorąc pod uwagę, że państwa członkowskie UE przyjmują większość uchodźców z Ukrainy, Komisja Europejska powinna promować międzynarodową współpracę między Ukrainą a krajami przyjmującymi w celu wspierania dobrowolnego powrotu i reintegracji uchodźców.

Komisja Europejska jest zachęcana do aktywnego angażowania organizacji pozarządowych w opracowywanie i wdrażanie programów powrotu i reintegracji ukraińskich uchodźców. Należy również przeznaczyć odpowiednie, elastyczne środki finansowe, aby umożliwić organizacjom pozarządowym skuteczny wkład w te działania na miejscu.

3. Status długoterminowej ochrony:

Niezależnie od rozwoju sytuacji i wyniku wydarzeń w Ukrainie, znaczna liczba osób objętych tymczasową ochroną zdecyduje się pozostać w krajach UE, które udzieliły im schronienia. Bez jasnych i dostępnych ścieżek prawnych dla uchodźców po wygaśnięciu tymczasowej ochrony w marcu 2027 r. nawet osoby, które z powodzeniem zintegrowały się ze społeczeństwem lokalnym, będą narażone na niepewność prawną i niepewność co do swoich możliwości na przyszłość.

ZALECENIE:

Caritas apeluje o stworzenie skoordynowanej, długoterminowej strategii transformacji, która jasno określa ścieżki uzyskania stałego pobytu dla uchodźców z Ukrainy oraz zapewnia wskazówki i wsparcie dla osób powracających do Ukrainy.

4. Wsparcie na rzecz integracji uchodźców:

Wraz ze wzrostem liczby uchodźców z Ukrainy i innych regionów dotkniętych wojną należy wzmocnić politykę i programy zapewniające wsparcie i świadczenia socjalne, aby zaspokoić podstawowe potrzeby i sprzyjać integracji społeczno-gospodarczej.

ZALECENIA:

Instytucje europejskie powinny zapewnić systemowe wsparcie i dodatkowe finansowanie poprzez Fundusz Azylu, Migracji i Integracji (AMIF) oraz inne mechanizmy dla organizacji humanitarnych, które pomagają wysiedlonym Ukraińcom.

Komisja Europejska powinna zachęcać kraje przyjmujące do przyjęcia spójnego podejścia w zakresie edukacji dzieci uchodźców, w porozumieniu z rządem Ukrainy, a mianowicie w kwestii programów integracyjnych w szkołach, nauki języków, obowiązkowej nauki szkolnej w krajach przyjmujących oraz jasnych przepisów dotyczących uznawania wykształcenia po powrocie do Ukrainy.

Caritas proponuje stworzenie wytycznych dla instytucji krajowych w celu opracowania czytelnych, ujednoliconych i przejrzystych kryteriów oceny i uznawania kwalifikacji edukacyjnych z Ukrainy, aby ułatwić ukraińskim specjalistom integrację na rynkach pracy krajów przyjmujących.

12 Centre for Economic Strategy. *Ukrainian Refugees After Three Years Abroad. Fourth Wave of Research*. 3 March 2025. <https://ces.org.ua/en/refugees-fourth-wave/>

Zalecenia dla rządów krajowych

1. Status długoterminowej ochrony:

Według badania przeprowadzonego w grudniu 2024 r. przez Centrum Strategii Gospodarczych mniej niż połowa uchodźców planuje powrót do Ukrainy¹³. Po wygaśnięciu dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony (TPD) w marcu 2027 r. wielu uchodźców – zwłaszcza tych, którzy nie kwalifikują się do uzyskania pozwolenia na pracę lub naukę – pozostanie bez przejrzystych i dostępnych możliwości uzyskania stałego legalnego pobytu.

ZALECENIE:

Caritas proponuje stworzenie krajowych długoterminowych ram prawnych, które zapewnią ukraińskim uchodźcom możliwość uzyskania stałego pobytu w kraju przyjmującym po zakończeniu okresu obowiązywania TPD. Rządy powinny ułatwić przejście ze statusu tymczasowej ochrony do istniejących zezwoleń na pobyt – zwłaszcza w przypadku grup szczególnie wrażliwych, które nie kwalifikują się do uzyskania zezwoleń na pracę lub naukę – oraz zająć się niepotrzebnymi przeszkodami w uzyskaniu legalnego pobytu.

2. Bezpieczny powrót i reintegracja:

Tysiące ukraińskich uchodźców powróciło już do ojczyzny, a wielu innych powróci po zakończeniu wojny. Osoby powracające borykają się z trudnymi sytuacjami, w tym brakiem możliwości powrotu do rodzinnych miejscowości i wiosek znajdujących się pod okupacją rosyjską, zniszczonymi domami i społecznościami, zniszczoną infrastrukturą oraz gospodarką, która została głęboko dotknięta wojną. Stąd też niezwykle ważne jest, aby decyzje uchodźców o powrocie do Ukrainy były zarówno dobrowolne, jak i świadome, a osoby powracające otrzymywały wsparcie zarówno przed wyjazdem, jak i po powrocie.

ZALECENIA:

Zaleca się, aby publiczne urzędy pracy w krajach przyjmujących oraz lokalne podmioty zajmujące się integracją przygotowały się do ułatwienia powracającym osobom skutecznego przejścia na rynek pracy, w tym poprzez współpracę i ciągłą wymianę informacji z innymi państwami członkowskimi i władzami Ukrainy.

3. Opieka społeczna ze strony państwa:

Brak spójności w kwestii dostępu do pomocy i świadczeń ze strony państwa sprawia, że uchodźcy nie są w stanie zaspokoić swoich najbardziej podstawowych potrzeb w krajach przyjmujących, nie mówiąc już o osiągnięciu długoterminowej stabilności i samowystarczalności.

ZALECENIA:

Uchodźcy z Ukrainy muszą mieć dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej, wsparcia w zakresie zdrowia psychicznego i pomocy psychospołecznej, zakwaterowania, edukacji oraz niezbędnej pomocy w zakresie opieki społecznej i środków utrzymania, zgodnie z prawami określonymi w TPD.

Caritas apeluje do krajów przyjmujących o zapewnienie dostępu do dodatkowych, istniejących programów, które ułatwiłyby uchodźcom powrót do zdrowia i integrację społeczno-ekonomiczną, takich jak programy wsparcia psychologicznego zapewniające długoterminową pomoc, narzędzia cyfrowe lub infolinie świadczące usługi psychospołeczne i opiekę nad dziećmi.

Caritas proponuje, aby kraje przyjmujące zapewniły finansowanie kursów językowych, tłumaczeń i legalizacji dokumentów oraz dyplomów ukończenia szkół, a także pomocy psychologicznej w celu usprawnienia działań integracyjnych.

Polityka rządu musi uwzględniać konieczność długoterminowego wsparcia dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji, które z różnych powodów, w tym z powodu przewlekłej choroby, niepełnosprawności lub wieku, nie są w stanie podjąć pracy.

W Ukrainie należy usprawnić dostęp do świadczeń w zakresie zdrowia psychicznego i opieki nad dziećmi dla osób wewnątrznie przesiedlonych, zwłaszcza na obszarach oddalonych i przygranicznych.

4. Kursy językowe i z zakresu orientacji kulturowej:

Brak dostępności lub dostępu do intensywnych kursów językowych i z zakresu orientacji kulturowej znacznie ogranicza zdolność uchodźców do adaptacji w nowej społeczności i znalezienia stałego zatrudnienia.

ZALECENIE:

Rządy powinny oferować szeroko dostępne programy nauki języków obcych oraz promować inicjatywy, które włączają naukę języków obcych do kursów zawodowych i szkoleń w miejscu pracy.

5. Edukacja:

Wiele ukraińskich dzieci uchodźców od trzech lat nie uczęszcza do szkoły z powodu niejasnych zasad i oczekiwań oraz alternatywnych możliwości edukacyjnych. Ma to ogromny negatywny wpływ na ich uczenie się, integrację społeczną i rozwój.

¹³ Ibid.

ZALECENIA:

Kraje przyjmujące muszą wprowadzić obowiązek szkolny dla dzieci po ich przybyciu do danego kraju.

Caritas wzywa rządy do przyjęcia polityki, która uwzględni wsparcie psychospołeczne w systemie edukacji oraz do przeznaczenia środków na integrację emocjonalną i społeczną uczniów-uchodźców. Powyższe obejmuje inwestycje w metody nauczania uwzględniające traumę, szkolenia dotyczące przeciwdziałania przemocy rówieśniczej i mediacji kulturowej oraz opracowanie narzędzi i zasobów do nauczania języka lokalnego.

Na poziomie systemu edukacyjnego należy podjąć działania organizacyjne, takie jak zapewnienie dodatkowych miejsc, procedury rekrutacyjne, szkolenia językowe, wsparcie psychologiczne i inne programy mające na celu przygotowanie i wsparcie dzieci.

6. Spójność społeczna i działania na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji:

W wielu krajach nasilają się przejawy wrogości i dyskryminacji wobec uchodźców i migrantów, częściowo podsycane przez dezinformację na temat wojny w Ukrainie i ukraińskich uchodźców. W niektórych przypadkach same organizacje pomocowe spotykają się z wrogością i stygmatyzacją za wspieranie uchodźców.

ZALECENIA:

Rządy muszą przestrzegać europejskiego prawodawstwa dotyczącego niedyskryminacji oraz ZALECEŃ zawartych w Podręczniku europejskiego prawa dotyczącego niedyskryminacji, opublikowanym przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej i Radę Europy.

Rządy powinny opracować i wdrożyć systemowe środki przeciwdziałające dyskryminacji i ksenofobii, w tym kampanie informacyjne dla obywateli oraz programy integracyjne i uświadamiające w szkołach.

Należy stworzyć krajowe programy spójności społecznej, aby ułatwić interakcję między społecznościami uchodźców i społecznościami przyjmującymi. Programy te mogłyby wykorzystywać mentoring rówieśniczy i wspólne zajęcia pozalekcyjne w celu budowania zaufania i zmniejszania napięć społecznych.

Wzywa się rządy do publicznego uznania i wsparcia wkładu organizacji pozarządowych w reagowanie na kryzys uchodźczy.

7. Działania na rzecz integracji ekonomicznej uchodźców:

Bariery integracji gospodarczej, takie jak brak umiejętności językowych i zawodowych odpowiadających wymaganiom lokalnego rynku pracy, uniemożliwiają uchodźcom uzyskanie bezpiecznego, stabilnego zatrudnienia oraz długoterminowej stabilności i samowystarczalności w krajach przyjmujących.

ZALECENIA:

Caritas proponuje, aby rządy podjęły działania mające na celu zaangażowanie sektora prywatnego i strony popytowej rynku pracy w celu zwiększenia możliwości zatrudnienia dla osób przesiedlonych. Mogłoby to obejmować oferowanie ulg podatkowych lub dotacji dla pracodawców zatrudniających uchodźców, współpracę z przedsiębiorstwami i branżami w celu tworzenia miejsc pracy dla uchodźców oraz organizowanie targów pracy przeznaczonych specjalnie dla uchodźców i pracodawców chętnych do ich zatrudnienia.

Władze krajowe powinny sprawić, żeby proces uznawania ukraińskich kwalifikacji edukacyjnych i zawodowych był bardziej dostępny, przystępny cenowo i wydajny, żeby wykwalifikowani przesiedleńcy mogli szybko znaleźć pracę.

Caritas proponuje regularne organizowanie krajowych kampanii uświadamiających, rozpowszechnianie informacji na temat lokalnych przepisów prawa pracy oraz stosowanie bezpiecznych mechanizmów anonimowego zgłaszania skarg w celu zapobiegania wyzyskowi, nielegalnej pracy i innym formom nadużyć w miejscu pracy.

8. Działania na rzecz integracji gospodarczej osób wewnątrznie przesiedlonych:

W Ukrainie wskaźniki zatrudnienia wśród osób wewnątrznie przesiedlonych są niższe od średniej krajowej, a około połowa osób w wieku produkcyjnym będących wewnątrznie przesiedleńcami pozostaje bezrobotna. Bariery utrudniające podjęcie formalnego zatrudnienia obejmują brak dokumentów, obawę przed utratą świadczeń państwowych lub humanitarnych oraz brak dostępu do świadczeń takich jak wsparcie psychospołeczne i opieka nad dziećmi.

ZALECENIA:

Caritas zaleca rządowi Ukrainy zapewnienie ukierunkowanego wsparcia dla osób wewnątrznie przesiedlonych i grup znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy w Ukrainie, w tym finansowanie spółdzielni rolniczych na obszarach wiejskich w celu tworzenia miejsc pracy dla osób wewnątrznie przesiedlonych, priorytetowe traktowanie dotacji dla przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby wewnątrznie przesiedlone, wspieranie „Programów Prac Społecznych” w wioskach oraz rozszerzanie inicjatyw na rzecz przedsiębiorczości ukierunkowanych na populację osób przesiedlonych.

Caritas zaleca rządowi Ukrainy wspieranie polityki i programów uwzględniających kwestie płci, które pomagają kobietom w powrocie na rynek pracy. Może to obejmować takie działania, jak zwiększenie dostępności placówek opieki nad dziećmi w regionach o dużej liczbie osób wewnątrznie przesiedlonych oraz współpracę z organizacjami takimi jak Caritas w celu oferowania kobietom wewnątrznie przesiedlonym szkoleń zawodowych z uwzględnieniem traumy, jaką przeżyły.

9. Wsparcie dla organizacji pozarządowych:

W Ukrainie i w większości krajów ościennych organizacje pozarządowe, takie jak Caritas, odegrały istotną rolę w przyjmowaniu, zakwaterowaniu i wspieraniu uchodźców oraz osób wewnętrznie przesiedlonych uciekających z obszarów objętych działaniami wojennymi. Obecnie, ponad trzy lata po rozpoczęciu pełnej inwazji, Caritas i inne organizacje pozarządowe nadal pomagają zarówno osobom zamierzającym pozostać w krajach przyjmujących, jak i tym, które planują powrót do Ukrainy. Większość tych działań była finansowana przez międzynarodowych darczyńców, takich jak krajowe organizacje Caritas, darczyńców instytucjonalnych, takich jak agencje ONZ, Komisja Europejska i inne międzynarodowe organizacje pozarządowe, a także przez darczyńców prywatnych. Znaczna część finansowania dobiega końca, mimo że potrzeby osób przesiedlonych pozostają niezmiennie. Niestety, finansowanie rządowe, nawet w przypadku podstawowych usług świadczonych przez organizacje pozarządowe, było bardzo ograniczone lub nie istniało w ogóle w kilku krajach sąsiadujących.

ZALECENIA:

Rządy krajowe są wezwane do uznania ważnej pracy wykonywanej przez społeczeństwo obywatelskie i organizacje pozarządowe w zarządzaniu kryzysem humanitarnym spowodowanym wojną w Ukrainie oraz do stworzenia odpowiednich ram prawnych umożliwiających organizacjom pozarządowym wykonywanie tej ważnej pracy.

Władze krajowe i lokalne powinny zapewnić odpowiednie finansowanie w celu kontynuacji niezbędnych świadczeń socjalnych i integracyjnych oraz programów reintegracji oferowanych przez podmioty społeczeństwa obywatelskiego, w tym Caritas.

Rządy powinny włączać lokalne organizacje pozarządowe, które zgromadziły ważne dane i doświadczenia w swojej pracy z uchodźcami oraz opracowały innowacyjne rozwiązania w zakresie pomocy i integracji, w konsultacje mające na celu opracowanie programów wsparcia dla uchodźców, migrantów, osób wewnętrznie przesiedlonych i repatriantów.

W każdym kraju powinna zostać przeprowadzona wspólna ocena krajowej reakcji na kryzys uchodźczy na Ukrainie, z udziałem rządu krajowego, odpowiednich agencji państwowych, organizacji pozarządowych i innych podmiotów społeczeństwa obywatelskiego oraz organizacji międzynarodowych działających w danym kraju.

Zalecenia dla podmiotów społeczeństwa obywatelskiego



1. Międzynarodowe działania rzecznicze:

Liczba uchodźców z Ukrainy i innych regionów dotkniętych wojną rośnie, ale fundusze na programy, w ramach których jest im udzielane wsparcie, maleją lub w ogóle nie istnieją.

ZALECENIE:

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny prowadzić działania rzecznicze na szczeblu krajowym i europejskim, podkreślając znaczenie pomocy humanitarnej w reagowaniu na sytuację uchodźców oraz potrzebę dodatkowego finansowania i polityk wspierających tę krytyczną działalność.

2. Wsparcie i rozwój personelu mającego bezpośredni kontakt z uchodźcami i osobami wewnętrznie przesiedlonymi:

Ze względu na złożony, stresujący i intensywny charakter pracy bezpośrednio z osobami przesiedlonymi, pracownicy mający z nimi bezpośredni kontakt muszą mieć odpowiednie wsparcie oraz możliwości uczenia się i rozwoju.

ZALECENIA:

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny wdrażać elastyczne zasady zarządzania zasobami ludzkimi i zapewnić pracownikom mającym bezpośredni kontakt z uchodźcami i osobami wewnątrznie przesiedlonymi dostęp do wsparcia psychologicznego, nadzór oraz czas na odpoczynek i regenerację sił.

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny zapewnić wolontariuszom i pracownikom dostęp do szkoleń, które pomogą im lepiej zrozumieć potrzeby uchodźców oraz sposoby pracy z osobami, które doświadczyły traumy.

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny rozważyć ułatwienie tworzenia platform wymiany doświadczeń między pracownikami mającymi bezpośredni kontakt z uchodźcami i osobami wewnątrznie przesiedlonymi w różnych krajach w celu poprawy strategii dotyczących odporności emocjonalnej i mechanizmów radzenia sobie. Organizacje międzynarodowe powinny organizować konferencje, warsztaty i szkolenia dla pracowników, aby dzielić się doświadczeniami, zasobami i najlepszymi praktykami w zakresie wspierania uchodźców.

3. Zdrowie psychiczne i wsparcie psychospołeczne:

Istnieje duże zapotrzebowanie na wsparcie psychospołeczne (PSS), co oznacza, że niezbędnym jest budowanie potencjału poprzez szkolenia, warsztaty oraz zaangażowanie facylitatorów, animatorów i wolontariuszy.

ZALECENIA:

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny rozważyć opracowanie dodatkowych form wsparcia psychologicznego, takich jak konsultacje przez Internet i sesje psychologiczne z wykorzystaniem sztucznej inteligencji, aby pomóc zaspokoić potrzeby w zakresie wsparcia psychologicznego dla pracowników.

Należy wzmocnić potencjał pracowników organizacji społeczeństwa obywatelskiego poprzez szkolenia i zapewnienie zasobów w zakresie pierwszej pomocy psychospołecznej, opieki uwzględniającej traumatyczne przeżycia oraz podejścia do zdrowia psychicznego opartego na społeczności lokalnej, zapewniając, aby świadczone usługi wspierały dobrostan emocjonalny uchodźców.

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny podnosić świadomość na temat zagrożeń związanych z handlem ludźmi. Pracownicy terenowi doświadczają zwiększonego niebezpieczeństwa ze względu na angażowanie uchodźców i osób wewnątrznie przesiedlonych w przymusową prostytucję i pracę przymusową.

4. Edukacja:

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego odgrywają istotną rolę w pomaganiu dzieciom uchodźców w pomyślnej integracji w lokalnych szkołach, co ma zasadnicze znaczenie dla

ich adaptacji społecznej, powrotu do zdrowia, nauki i rozwoju.

ZALECENIA:

Organizacje pozarządowe powinny wspierać szkoły publiczne w tworzeniu otwartych i integracyjnych środowisk edukacyjnych dla wszystkich dzieci, w tym dzieci uchodźców. Działania te obejmują szkolenia dla nauczycieli, promowanie nowych narzędzi i metodologii nauczania z uwzględnieniem traumatycznych doświadczeń.

Integracja w lokalnych szkołach powinna rozpocząć się jak najszybciej – nawet bezpośrednio po przybyciu do kraju przyjmującego. Zamiast tworzyć równoległe struktury edukacyjne i konkurować z lokalnymi szkołami, podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny opracowywać programy edukacyjne i działania wspierające, które uzupełniają ofertę szkół i społeczności szkolnych. Równoległe struktury edukacyjne powinny być stosowane tylko przez ograniczony czas w sytuacjach, gdy dzieci nie mają możliwości uczęszczania do lokalnych szkół.

5. Zatrudnienie i źródła utrzymania:

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego zapewniają solidne wsparcie dla uchodźców poszukujących zatrudnienia, co wymaga kompleksowej oceny potrzeb beneficjentów, zindywidualizowanego podejścia oraz współpracy międzysektorowej.

ZALECENIA:

Podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny nawiązać współpracę lub bezpośrednio współpracować z publicznymi urzędami pracy, organizacjami społecznymi i innymi kluczowymi interesariuszami w celu zapewnienia dodatkowych sieci wsparcia, możliwości mentoringu i zasobów dla uchodźców.

Biorąc pod uwagę specyfikę sytuacji osób przesiedlonych z Ukrainy – taką jak niepewność co do statusu ich tymczasowego pobytu, dynamicznie zmieniające się nastawienie do powrotu i/lub przeniesienia się do innego kraju, profil demograficzny i sytuacja rodzinna – organizacje pozarządowe powinny nadal stosować zindywidualizowane podejście w celu ułatwienia wszystkim uchodźcom w wieku produkcyjnym wejścia na rynek pracy i uzyskania godziwego zatrudnienia, zgodnie z ich kwalifikacjami i doświadczeniem, a także oferować dostosowane do potrzeb wsparcie osobom pozostającym poza rynkiem pracy.

Elementy dotyczące zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego oraz ochrony powinny zostać włączone do przepisów dotyczących pomocy w zakresie środków utrzymania, aby zaspokoić potrzeby osób wewnątrznie przesiedlonych i zwiększyć ich możliwości dostępu do zatrudnienia.

Załączniki: Studia przypadku¹⁴



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 1: **Oleh**

Oleh, 47-letni mężczyzna z południowej części Ukrainy stracił dom i całą rodzinę, gdy w lutym 2022 r. pocisk uderzył w budynek, w którym mieszkał. Oleh przeżył tylko dlatego, że nie było go w domu. Cały jego dobytek i dokumenty spłonęły w pożarze. To traumatyczne wydarzenie głęboko nim wstrząsnęło i pogorszyło jego stan neurologiczny, co doprowadziło do sześciomiesięcznego pobytu w szpitalu psychiatrycznym. Po wypisaniu ze szpitala Oleh pozostał bezdomny i przez pewien czas mieszkał na dworcu kolejowym, a następnie wprowadził się do rodziny pod warunkiem, że wyremontuje pokój w ich domu. Po dwóch miesiącach został eksmitowany bez wynagrodzenia za swoją pracę. Obecnie, będąc ofiarą wyzysku w miejscu pracy i nie mając innych możliwości, Oleh powrócił na dworzec kolejowy.

Wolontariusze ostatecznie przewieźli Oleha do zachodniej części Ukrainy, gdzie skierowano go do Caritas. Ośrodek kryzysowy Caritas zapewnił mu żywność, pomoc w znalezieniu nowego schronienia, niezbędne artykuły, w tym grzejnik, naczynia i pościel, oraz leki potrzebne do leczenia jego schorzenia. Oleh otrzymał również wsparcie psychologiczne i pomoc w odzyskaniu niezbędnych dokumentów, takich jak paszport i numer identyfikacji podatkowej. Skierowano go do innych projektów Caritas, dzięki czemu mógł nabyć narzędzia budowlane i znaleźć tymczasowe zatrudnienie. To kompleksowe wsparcie znacznie pomogło Olegowi w dostosowaniu się do nowej społeczności, znalezieniu stałego zatrudnienia i wynajęciu niezależnego mieszkania.



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 2: **Luba**

Luba i jej syn uciekli ze swojego domu położonego w mieście na północy Ukrainy, które doświadczyło intensywnych bombardowań i miesięcznej blokady dostaw żywności w marcu 2022 roku. Po bezpiecznym dotarciu do Polski, Luba stanęła przed nowymi wyzwaniami: potrzebowała pomocy prawnej, opieki medycznej dla swojego niepełnosprawnego syna, wsparcia w znalezieniu pracy oraz możliwości nauki języka polskiego.

Z pomocą pracowników Caritas Luba zapisała się na kurs języka polskiego i znalazła pracę jako asystentka międzykulturowa w szkole podstawowej. Zorganizowała opiekę medyczną dla swojego syna, dzięki czemu mógł on uczęszczać do szkoły. Caritas skierowała również Lubę do fundacji, która pomaga w pokryciu kosztów uznania dyplomu, przybliżając ją do celu, jakim jest powrót do pracy jako nauczycielka. W oczekiwaniu na weryfikację swoich kwalifikacji zawodowych Luba pracuje jako asystentka nauczyciela i uczęszcza na kursy zawodowe. Aktywnie uczestniczy w warsztatach i wycieczkach społecznościowych oraz nawiązała nowe przyjaźnie. Dzięki determinacji i odpowiedniemu wsparciu Luba nie tylko pokonuje traumę związaną z wysiedleniem, ale także stopniowo buduje nowe życie jako ceniony członek swojej nowej polskiej społeczności.

¹⁴ W celu ochrony tożsamości uczestników programu imiona i nazwiska zostały zmienione.



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 3: **Tetyana**

W obliczu zagrożenia rosyjskim ostrzałem, 53-letnia Tetyana z regionu Doniecka uciekła w październiku 2023 r. do Polski. Jako starsza kobieta znalazła się w szczególnie trudnej sytuacji: nie знаła dobrze języka polskiego, jej zasoby finansowe były niemalże wyczerpane, a znalezienie pracy sprawiało jej trudności.

Zespół Centrum Wsparcia Migrantów i Uchodźców Caritas Rzeszów zareagował natychmiast, zapewniając Tetyanie paczkę z żywnością i długoterminową opiekę psychologiczną. Tetyana otrzymała również szerokie wsparcie w zakresie zatrudnienia. Współpracując z doradcą zawodowym, Tetyana stworzyła CV, wzięła udział w sesji doradztwa zawodowego i ukończyła szkolenie zawodowe z obsługi kas fiskalnych, które obejmowało specjalistyczny, branżowy moduł języka polskiego. Tetyana uzyskała zaświadczenie lekarskie od lekarza medycyny pracy, dzięki czemu mogła uzyskać pozwolenie na pracę w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. Następnie znalazła zatrudnienie jako kasjerka na podstawie umowy o pracę w supermarkecie w Rzeszowie i została oficjalnym tłumaczem języka polskiego i ukraińskiego.

Dzięki wsparciu Caritas przez dziewięć miesięcy Tetyana odzyskała stabilność i z powodzeniem zintegrowała się z lokalną społecznością.



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 4: **Ivanna**

Ivanna, 32-letnia kobieta, po raz pierwszy skontaktowała się z Caritas w Polsce, szukając pomocy w znalezieniu pracy i mieszkania. Podczas rozmowy wstępnej pracownicy zauważyli u niej objawy dezorientacji, zagubienia i nietypowego zachowania i podejrzewali, że może ona cierpieć na poważne zaburzenia psychiczne. Chociaż początkowo niechętna podjęciu leczenia, Ivanna ostatecznie zgodziła się na przyjęcie do dziennego ośrodka psychiatrycznego, a wkrótce potem do szpitala.

W pewnym momencie Ivanna zgubiła swoje rzeczy, w tym dokumenty tożsamości, i znaleziono ją błąkającą się w pobliżu biura Caritas po tym, jak spała na dworcu autobusowym. Pracownicy pomogli jej odzyskać to, co mogli, i ułatwili jej przyjęcie do szpitala, co było możliwe dzięki jej karcie rejestracyjnej Caritas. Ivanna spędziła rok w szpitalu. Podczas jej pobytu pracownicy Caritas odwiedzali ją co tydzień i dostarczali jej żywność, odzież i artykuły higieniczne. Ze względu na brak rodziny gotowej do pomocy, osoba prowadząca konkretny przypadek znalazła dla niej miejsce w przyjaznym, zbiorowym ośrodku zakwaterowania i zapewniła jej długoterminową terapię oraz inne wsparcie w ośrodku społecznościowym. Stan Ivanny ustabilizował się, ale ze względu na chorobę i izolację nadal potrzebuje stałego wsparcia.



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 5: **Mariia**

Mariia, wykształcona inżynier elektryk z doświadczeniem jako projektant sieci energetycznych, przybyła do Polski

z determinacją, aby ponownie rozpocząć karierę zawodową. Pilnie uczyła się języka polskiego i współpracowała z doradcą zawodowym Caritas, aby rozpocząć proces uznawania dyplomu (nostryfikacji) – niezbędny krok do wykonywania zawodu. Z pomocą pracowników Caritas Mariia przetłumaczyła swoje dokumenty i zaczęła kontaktować się z uczelniami technicznymi w całej Polsce. Pomimo posiadania uprawnień do przeprowadzania nostryfikacji, kilka instytucji odmówiło rozpatrzenia jej wniosku lub bez końca przekierowywało ją

bez podania jasnych informacji. Proces ten ciągnął się tygodniami, co prowadziło do frustracji i opóźnień. Kolejną poważną przeszkodą był koszt: opłaty za nostryfikację w Polsce wynoszą około 1000 EUR, co stanowi równowartość minimalnego miesięcznego wynagrodzenia i jest kwotą nieosiągalną dla Marii. Mariia dowiedziała się o programie 'Save the Children', który pokrywa opłaty za nostryfikację. Szybko zapewniła sobie fundusze na pokrycie całej kwoty, ale dotacja musiała zostać wykorzystana do końca roku. Ponieważ czas uciekał, doradca zawodowy z 'Save the Children' pomógł znaleźć uczelnię, która była skłonna przyjąć Marię, a pracownicy Caritas z powodzeniem wystąpili o przyspieszenie procedury. Wniosek Marii został zatwierdzony w samą porę, z pełnym zwolnieniem z opłat.

Mariia czeka obecnie na wpisanie na listę członków Izby Inżynierów Budownictwa. Jej historia pokazuje siłę wytrwałości oraz pilną potrzebę zniesienia barier systemowych dla wysiedlonych specjalistów pragnących powrócić do wykonywania swojego zawodu.



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 6: **Olha**

Olha, 66-letnia emerytowana kobieta z małego miasteczka na północy Ukrainy, uciekła z Ukrainy wraz z rodziną na początku marca 2022 roku. Po ewakuacji do Kijowa, a następnie do Tarnopola, przekroczyli granicę z Rumunią. Kilka dni po wyjeździe Olha dowiedziała się, że jej zięć został zabity.

W Rumunii rodzina otrzymała tymczasowe zakwaterowanie w Cluj-Napoca na ponad rok, lecz po zamknięciu hotelu dla uchodźców w 2024 r. miała trudności ze znalezieniem mieszkania w przystępnej cenie. W obliczu trudności finansowych i emocjonalnych Olha skontaktowała się z Caritas za pośrednictwem innego ukraińskiego beneficjenta. Od stycznia 2024 r. Caritas wspiera Olchę i jej rodzinę pomocą materialną, taką jak niepsująca się żywność, odzież, obuwie i pościel, pomoc finansowa w sytuacjach kryzysowych, doradztwo społeczne i wsparcie w znalezieniu zatrudnienia. Zespół pomógł im również w korzystaniu z lokalnych usług, w tym opieki zdrowotnej i mieszkaniowej. Olha aktywnie uczestniczy w zajęciach grupowych, które pomogły zmniejszyć niepokój jej i członków jej rodziny. „Dobrze jest czuć, że należymy do społeczności” – powiedziała. „Jesteśmy wspierani przez społeczność i otrzymujemy informacje oraz pomoc, których potrzebujemy w obcym kraju”.



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 7: **Vira**

63-letnia Vira, jej 34-letnia córka Alina i dwoje małych wnucząt uciekło na początku 2023 roku do Rumunii z mocno zbombardowanego miasta na południu Ukrainy, pozostawiając męża Aliny w Ukrainie. Podobnie jak wielu innych uchodźców, stanęli przed wieloma wyzwaniami: ograniczonymi dochodami, barierami językowymi i brakiem dostępu do lekarza rodzinnego – co było szczególnie istotne ze względu na przewlekłą chorobę Viry, wymagającą kosztownych leków i fizjoterapii.

Pomimo, że rodzina początkowo otrzymała mieszkanie w ramach programu rządowego, opóźnienia w płatnościach jego właściciela spowodowały dalszą niestabilność finansową.

Rodzina zarejestrowała się w Caritas w marcu 2023 r. i otrzymała pomoc w zakresie najpilniejszych potrzeb materialnych, poradnictwo społeczne oraz wskazówki dotyczące uzyskania dostępu do podstawowych świadczeń. Pracownicy Caritas pomogli im również w poruszaniu się po systemie opieki zdrowotnej, zapewniając wizyty lekarskie i fizjoterapię dla Viry. Vira szczególnie doceniła możliwość uczestniczenia w zajęciach społecznościowych z innymi uchodźcami z Ukrainy, co złagodziło jej poczucie izolacji.

Alina w końcu znalazła pracę na krótki okres, ale kiedy w połowie 2024 r. skończyło się wsparcie rządowe, rodzina miała kłopoty z pokryciem podstawowych kosztów życia. We wrześniu 2024 r. podjęli trudną decyzję o powrocie do Ukrainy. Mimo ciągłej niepewności, zniszczonej infrastruktury i ograniczonych usług, trudności finansowe i bariery integracyjne sprawiły, że Vira i Alina nie miały zbyt wielu alternatyw.



HISTORIA ODDZIAŁYWANIA 8: **Olena**

Olena, ukraińska pielęgniarka i matka, przybyła do Bułgarii wraz z dwójką dzieci w marcu 2022 roku. Początkowo znalazła pracę w fabryce za pośrednictwem agencji pracy tymczasowej i zawiesiła swoją karierę pielęgniarską, aby skupić się na dobrostanie swoich dzieci. Kiedy Olena po raz pierwszy odwiedziła Caritas w czerwcu 2022 r., jej priorytetem było zapisanie córki do szkoły sportowej – podobnej do tej, do której uczęszczała w Ukrainie – oraz syna do pobliskiej szkoły podstawowej. Jej celem było przywrócenie poczucia komfortu i normalności poprzez ponowne połączenie ich z znanymi im rutynowymi czynnościami i zainteresowaniami.

Pracownicy Caritas pomogli Olenie w odnalezieniu się w systemie edukacji, wypełnieniu dokumentów oraz uczestniczeniu w wizytach szkolnych i spotkaniach. We wrześniu oboje dzieci zostały przyjęte do wybranych przez siebie szkół.

Rok później, czując się gotowa do powrotu do zawodu, Olena poprosiła o pomoc w uznaniu dyplomu. Caritas pomogła jej przygotować się do egzaminu z języka bułgarskiego oraz zapewniła doradztwo i możliwości nawiązania kontaktów, aby mogła ponownie podjąć pracę w służbie zdrowia.

Obecnie rodzina doskonale odnajduje się w nowej społeczności. W 2023 roku Olena rozpoczęła pracę jako pielęgniarka, oboje jej dzieci nawiązały nowe znajomości i biegle posługują się językiem bułgarskim, a rodzina ma teraz zwierzątko domowe, które wszyscy jej członkowie bardzo kochają.



Caritas
Bułgaria



Caritas
Republika
Czeska



Caritas
Węgry



Caritas
Mołdawia



Caritas
Słowacja



Caritas
Rumunia



Caritas
Ukraina



pod przywództwem
Caritas Polska

W CELU UZYSKANIA DALESZYCH INFORMACJI PROSIMY O KONTAKT:

Caritas Europa email: info@caritas.eu
Caritas Polska email: caritaspolska@caritas.pl